szentírásunknak a mai napra rendelt tetszakasza a bibliai történetnek legtanulságosabb s egyszersmind legismertebb lapjait tárja fel előttünk. Amaz ősvilágot átalakító eseményt látjuk itt, örök emlékezetül fölszerve, melyet özönvíz néve alatt ismer a világ. Az egész mindenséget egy hatalmas elem töltötte be, szüllamsírba temetve mindent mi élni s örülni volt hivatva. Istennek szép egé alatt e földön. Csak egy sötét pont – most világító torony – emelkedett ki a halottak közül. Noé bárkája, hol egyedül boldogult és élt az elnyésztni látszó mindenség szivé homan felénk ragyogott a boldogság ragyogó fénye, megvilágítva azon utat, melyen jövő létünkben haladnunk kell. A vízpusztát puritó szellemeibe merülve alá az egész emberiség, [illegible] egyedül Noé menekülhet meg, ezért ő találtatott szegzetnek Isten előtt. – Alig akadunk emberre, kinek öszmerni a szentírás az elbeszélésen mégis bőkezűen ragyatják a szemeket midőn már tudja az özönvíz történetét, midőn már bizonyítva van a pusztuló emberiség fajkiállásaitól s fülében csengő Noénak istendicsőítő éneke. De maga a szentírás is szokatlan bőbeszédességgel s részletezéssel adja elő annak minden mozzanatát, mintha mondaná: íme ezt vétettek mélyen elmelletekbe, ezt tartsátok folytonosan szem előtt, az vezérfonal minden munkáitokban. – Valjon mi az, amit munkálunk, s mi az, miétt istenünk kell? Valjon mi volt az emberiség vétke s mi volt Noénak érdeme? – [illegible] A bűn, mely betöltötte az egész emberlakta földet s melyet a tetszpusztulást idézte elő, háromszoros volt: [illegible] Az emberek hűtlenekké váltak emberszeretőikhez s egymás megrontására törtek [illegible] bálványokat imádtak s Istent megismerni nem akarták, [illegible] s hogy a romlottságot is bűnné tudták kényszeríteni. Ezen háromszoros bűn tartotta fogva a szellemeket, az nyugtalanította a tápot a végromlásig, az idézte fel a tetszpusztulást. Az általános pusztulás közepéből kimaradó Noé [illegible] csak annyit mondhat az Úrnak: [illegible] hogy tökéletesen igazságos férfiú volt, állhatatos az emberszeretetben s nem követte kortársait mint minden utában Isten által vezéreltetve magát. [illegible] Ez adta meg néki a lehetőséget arra, hogy kortársai fölé emelkedve nem volt rá az szükségben, s szegzetnek találva Isten előtt ép az emberiség romjain bízhatott diadalmasan a valódi emberek erőcsiszt, ~~[illegible]~~ örök jövőre szerve az igazt, melyet az emberiségnek követnie kell, ha a végromlást elkerülendő igaz boldogságra akar jutni. Noénak e háromszoros vétkét, boldogságszerzőjét, mintegy megtestesítve három különböző alakban mutatják be nekünk bölcseink s mint egyikben valami különös vendkivülisége tűnetve fel, hogy annál inkább szemünk előtt tartható legyenek azokat. [illegible] E három rendkivüli jelenége, mondják bölcseink, akadt Isten a történetben: [illegible] Abrahámra, kit Isten hűséges szolgának talált, szegzett az Dávidra, ki megalázkodott Istennek hatalma s szeretete előtt, [illegible] Izraelre, mely még a szivár pusztaságban is mint üdítő szőlőfürt állott a világ előtt. – Ezen három szentatyánk jelenége utakat bölcseink ott, midőn azon tényerőket akarnak bemutatni fejezgetesni, melyek Noét megtették meg a pusztulástól s melyek egyedüli feltételeiül az igaz boldogságnak, a zavartalan lelki nyugalomnak. – Tekintsünk meg történetünk e három kiváló alakjának világítása mellett Noénak erényeit s szerint, valjon mit tanulhatunk abból hasznunkra s üdvünkre.

I. – Kövesd kitartásaim. – Ha a szentírás az özönvíz előtti kor szubjektivitásának s boldogtalanságának okát az emberiseknek egymás iránti hűtlenségét állítja elénk, azon korszakét, midőn az emberi művelődés még a szerzettlegszépnek is legalább fokát élte, midőn az emberi szellem még távol állott attól, hogy kibontakozzék a holt anyagnak bilincseiből, midőn az ember meg alig tudott különbséget tenni önmaga és az állat között, s az szenvedélyes szétöntéstől hajtatva azzal együtt bolyongott az ösvényekben szakmány után, akkor ugyan nem csodálkozunk afölött, hogy a puszta erő s nyers hatalom e korszakában az emberiség alámerült a boldogtalanság árjába, mert tisztán a folytonos félelem s vetegés attól, hogy embertársa ma-holnap őt szemeli ki arra, hogy – miként ő a puszta vadjaitól

tanulta – önerőnkre mázsáknak rongáinak pattanszanak el, már maga e félelem elegendő volt arra, hogy lelki nyugalmát folytonos háborúságban tartsa s megfossza őt életkedvétől. de ha megtekintjük a mi korünkat, midőn büszke öntudattal kiveszik az emberi szellemnek olyan magas fokú fejlettségét, midőn szánakozó mosolygással ~~tekintünk~~ vagyunk az őskori lelkekre a Jáva Kőbaltáikat – mert hiszen egyebet hiába keresünk – midőn nemcsak évtized egy-egy megörökölt tudós, vagy fejedelmeink megörökölt tanácsadói elmélkednek a világboldogító czélok felett, hanem midőn már az utczákon is kiveszik arokat, midőn e czélnak már az anyagtól szívja magába a jó és szép fogalmát, mely nem a puszta anyagot, hanem a végtelen szellemet illeti meg, midőn lépőkőnk tetetve van azon czélok által, hogy minden-kiben az ember úgyanaz s természetes jogaitól meg nem fosztatja őt senki is, nem-e azt kiketrők, hogy a műveltségnek e magasra fejlett korszakában az ember boldog? S míg is, körültekintve az élet zajában s látva a szüntelenül kiterjesztett karokat, a vívódó pillantásokat, a megfeszült ideget s a lázas törekvést szunyokró tömeget, valjon más itélet zebbenik-e el ajkainkról mint csak a panaszhang, hogy a boldogság, a lelki nyugalom fogalma ismeretlen korunk előtt? Mi okozza ezt, hol van a betegség csíraja, mely fészeg rágódik korunk életfáján, melyet a műveltség forrásával olyan virulóvá olyan terebélyessé neveltünk? Szívünk mai hetivakaszra élénk tartja a tükröt, mely korunknak ki képét mutatja meg nekünk. Hitetlenséggel van telve az egész föld, az emberek czimás megszondására törnek, mint az örömvíz sodorja el az embereket a boldogtalanság árja, mert kiszívik a szeretet, melynek könnyező s intő szava visszhangzás nélkül marad az érdekek harczának kábító zivajában. Hitetlenkedik egyik ember a másik iránt, s míg az őskor Jáva Kőbaltái fölött gúnyolódunk, melyek az anyagot a testet ronczolták szét, addig megfeledkezünk korunknak ezerféle finomított fegyverei felett, melyek kíméletlenül ölik ki a szellemet s marczerdegolják szét a szivet. Ó, van-e köztünk ennek egy is olyan boldog halandó, ki tapasztalatainak tárháza átkutatva, ne akadna egy eseménye sem, melyre szive véreivel ne írta volna kiolthatatlanul, hogy hitetlenek az emberek. Annyi vége-hossza erőknek száma, kik nem véletlen csapás folytán, nem önkibájuktól jutottak a könnyek szélére, kiket aranyban emberbarátaik szemmisítettek meg. Ismerem a kép melyet szentiránnyal mai szakaszunk élénk tart, de nem titkolt, hanem kiáltó tükörödés az; nem puszta képzelet szülteménye azon szívszaggató panasz, hogy mily nehéz az élet, [illegible] hiszen már azon sem csodálkozunk, ha látjuk, hogy testvér testvére számára ásott ki hálóját, ha érdekeik találkoztak. Nem szántalanszor hallunk-e keserű kiáltást: ne higyjetek barátnak, még a rokonban se bízzatok, vigyázz a szádra, mit kiöntesz még az előtt is, ki kebledet nyugszik, mert arok is képezek csapdát terni lábaid elé, kik kenyeredet eszik. Akár korunknak embere akár átomban folytonos nyugtalanságnak van kitéve, mely nem enged számára pihenést, s szüntelen félelemben él, hogy ellene törnek, s ez okozza olyan szánoszkodnak lázas törekvését, mely végére is teljes pusztuláshoz vezet. [illegible] sőt szétszórtan igazságos férfiú volt szeretettel, igazsággal járult emberfiai elé, s ő kezeikbe tette értelmét, s megmenekült a boldogtalanság árvizétől. [illegible] a három rendkívülisége egyike míg bölcseink utalnak, Ábrahám volt, ki nem láthatta maga előtt az emberszeretet nemes példáit, hanem csakis bűnt, haborút, testvérharczot, békétlenséget, [illegible] mégis Ábrahám volt az, ki törhetetlen hűségi szivével nemcsak a békét szerette, nemcsak önzetlen s megtelkű volt a czélszerűségben, hanem még könyörögni is tudott Istenhez, sőt mennek bűnös népéért. Tanuljunk Ábrahámtól, kinek – hogy a szeretetet műveltsége – dább annak fogalmát kellett megösmerni. Előtünk már nem ösmeretlen az emberszeretet magasztos czélja, hiszen szolgálatában szövjük palotákat tudunk emelni, sőt szerzünk raktári fillérekkel ott, hol a nyomorult kell enyhíteni. De műveljünk szeretetet, igazságérzetet ott, ~~hol élek~~ az élet harczterén, hol érdekeink a mi szomszédaival találkoznak.

II. Ábrahám emberszeretetének forrása az igaz istenhit volt [illegible] rendíthetetlen hitéből fakadtak szivének hűséges érzelmei az emberek iránt. S valóban, istenhit nélkül, midőn az életnek a mindennapi anyagi élvezeten kívül magasabb czél nem tulajdonittatik, midőn a képzelet csakis a folytonváltozó s könnyen múlóanyagba helyezi az egyedüli hatalmat, s az örök valóságot, midőn az ember önmagával magasabb nat nem önmt, s minden munkásságában azt keresi, hogy életének lapparányibb mozzanatait is

önmagára koncentrálva, ott nem is tévelyedik emberszeretet. [illegible] Isten az önzőnek sorát is minden
kitaszult vallott egyénis iránt az emberek, bálványimádóknak mutatják be bűneink; olyanokat, kik önmagukat alkotják
meg kedvük szerint istenüket, önkezeikkel faragják azokat ízlésük szerint, melyeknek szépségét megbámulják,
s ezután imára borulnak le előttük, Körülöttünk szorosan, de úgy, hogy kevésünk parancs, melynek ellenszerével
maga a Körülötte gondoskodott. Mindenkinek, sőt ugyanazon család tagjainak is külön megvolt önakaratának, ön-
óhajának mértéke a maga istene, s minthogy természetes, hogy mindenki a maga istenét tartja legfatalmasabb-
nak, mely mellett a többieknek akarata megszűnik, s így természetes, hogy el kell szakadnia minden kötő-
déseknek, mely embert embertől fűz, mert hogy önistenének gyönyörködtethessen évezrek, előtt embertár-
sa parancsolását kellett dőlöznie, mely végre az emberiség romba dőltével megosztotta el. – A [illegible]
Egyedül Noé ismerte meg, hogy az egész mindenség fölött egyetlen erős hatalommal bíró Isten uralkodik, s a világ minden
parányát egy akaratával kormányozza, ki előtt egybefutnak mindannyiunk életének szálai, ki előtt nincs különbség
ember és ember között, ki szellemének szárnyában minden gyarló porhüvelyt egyaránt részesítette, kiben min-
den halandót testvérének kellett tekintenie. Ennek van azon szeretetben egy gazdag, melyben Noé testvéreinek szemé-
ben viseltetett, s ebben rejlik azon szeretet kiapadhatlan forrása, melytől bennünk nem magyarázat áthatva. Látjuk
a bajt, érezzük a fájó sebet, melyet a szeretet hiánya üt rajtunk, de tehetetlenek vagyunk vele szemben, mert
hiányzik bennünk az, ami érzéseinknek parancsolni tudna. Gúnyolódunk az őskor bálványain, szánakozva te-
kintünk az őskori emberre, ki műveletlen, fejletlen értelme miatt sok istenben hitt, s elfeledjük, hogy a
századok folyamán az emberi ész fejlődésével annyira összevonták egyszerűsítették azon ~~számalan~~ isteneket,
hogy már ma, midőn az értelem legmagasabb fejlettségét birtokolja, azon egy istenben sem tudnak. [illegible]
Mosolygunk az őskori emberen, ki nevetlenül nem tudott fölemelkedni azon magasatag,
melyen fölfoghatta volna a szeretetével s hatalmával az egész mindenséget átölelő egyedüli Istent, hanem
önkezével faragott s festett bálványképek előtt borult le, miáltal legalább azt bizonyította, hogy örökre megfo-
szatott azon tudattól, mely szerint nem önmagában rejti a legfőbb hatalmat, hanem kívüle van az, mely sorsát
igazgatja, s megfeledkezünk arról, hogy könnyű dolog magas pontan képzeli szellemét, ennek bizonyítékát
az egyetlen őrök Istent, s bálványozza önszeretetében önmagát s egyedül önhatalmának tényezőit
s ezen önisten szárnyai közt szunyókálni alávetettek. Ember, nem ismered fiatal más
hatalmat? Törékeny madárral, szerelmi akarsz az üvöltő szélviharral? Boldogságod órántali napjaiban meg nem
ismered Istennek szeretetét, mely minden embere egyaránt szépségoszlatja jótékony melegét, s bűnkén emeled az
felé fejed, imádva önmagadat, elhagyva embertársadat, hogy az istenszeretet nélkülözött szétszórt s magán magadhoz
ragadod, --- nézd a hatalmas tőrzsfát, miként ~~mered~~ bűnbe sudarával az felé mered s vérző bűnbocsátásával
sötét árnyékot vetve a tövénél fonyadozó szerény füvecskére, megfosztva azt a napnak éltető melegétől, egyedül önmagát
ismerve, nézd miként fargatja ki gyökereivel a fergeteg, s bűnbocsánat ronyaival odafekteti a feléledő fűvel mel-
mintha mondaná: íme, ez is Istennek teremtménye! A napsugárban nem akarod Istent felismerni, így megismered őt
a szélviharban; Istennek szeretetében nem akarod megismerni embertársaidat, így fel fogod őket ismerni Is-
tennek hatalmában. ~~[illegible]~~ [illegible] De ha más
annyira jutottál, hogy Isten az ő hatalmával ismerteti meg magát, akkor már nem szakadhatsz embertársaidtól,
akkor már magad szorultál annak gyámoltó erejére. [illegible] és Isten azon három rendkívüli jelenség
második nagy bűneink utánunk, David volt, ki bűneinkben felismerte minden kortársát, kinek minden
vállalatát siker koronázta, ki országának határait messze kiterjesztő s szerepeinek élén győzelmet vivott ki
minden ellenségén; nem-e azt várnók ezek után, hogy David elkapatva karai sikereitől s kiterjedt fényes
királyi hatalmától, egyedül önmagát imádva s imádtatva szárnyaikat uralkodott? S mégis [illegible]
ő volt az, ki királyi trónján megalázkodott Istennek hatalma s fensége előtt s annak érzetétől áthatva minden
~~[illegible]~~ kiben testvérét szerette. Tanulunk meg Dávidtól, miként kell megalázkodnunk Isten előtt,
s az fogja kelteni szeretetünket nemcsak barátaink, hanem ellenségeink iránt is, mert minden
emberben Isten teremtményét fogjuk tekinteni. –

III. De az igaz Istenkultuszból folyó emberszeretet csak akkor fog az élet háborgó tengerén lángoló fel-
künknek tartós boldogító nyugalmat szerezhetni, ha annak lángja mindig lobog és szemünk előtt kém
szer vagy csábítás alatt nem lobad. Igaz ugyan-e tényből elnem szakítkatunk – hogy maga a lét-
küzdelem oly követelményekkel lép fel szakadan, hogy a legrendíthetetlenebb titán embereknek is próbára
tétetik szeretete, hogy lite s érzése fölött diadalmaskodni tud a felszínes hiúlenség, de miként azon
hangi, melyet már eleve a nyílt zajongó tengeren akarja töltení egész életét, végre mégis csak meg-

fenekelik s elsülyed, úgy azon napó is, mely kitűzött célja felé hosszabb ideig tendes irányban tudta áthaladni pályáját, utat törve magának a vele szemben tornyosuló hullámok közt, ha egyszerre engedi az ellenkező légáramlatnak s irányt vesztve, úgy sohasem fog nyugodt kikötőbe evezhetni. [illegible]

Im az özönvíz korának pusztulását bűneink nem annak tulajdonítják, hogy minden ember már természettől fogva hűtlenül bánt emberfiaival, hanem félreértvén annak, hogy a Különben tomlattamokat is bűnre tudták kényszeríteni s a meleget érző szívek sem tudtak ellenállani az erőszakos csábító hatalmának. [illegible] de Noé az ő korában volt tökéletesen igazságos férfiú, őt gyűlölték, hozzá hűtlenek voltak szeretetei, gáncstalanul igaz működésére vörösakkal visszonzták, de ő mégis igazságos volt, ő mindenig szeretett, [illegible] s míg korra a boldogtalanság tulajdonú hullámaiban semmisülni meg, addig Noé kegyelmet talált Istennél s boldog volt. [illegible]

Im a harmadik rendkívüli jelenség, mire bűneink utalnak, Izrael, mely nép legkevésbbé sem dicsekedhetett azzal, hogy bárkit - bármikor szeretettel bántak volna vele; egész történetének útján vándorolt jelzik s egész életében egyedüli ostályára csak az volt, hogy az üldöztés s megvetés ütötte sebeiben a szenvedés nyomorúságán ontja fájdalmas könnyeit; s ha valaha egy nép, úgy bizonyára Izrael találkozott volna jogot arra, hogy Isten iránti bizalmát s hitét feladva megadja magát üldözőinek, avagy kitelben megrendülve ne tekintsen üldözőiben embertársaikat, kik azonban megtagadták az Istenhez való hasonlatosságot, s erőknek szülőjét gyűlölettel viszonozva. S mégis [illegible] a szolgáfiút, mely nem vegyitett üdvére a kietlen pusztaság liktasztó hevében, úgy tudta megőrizni Izrael hitét s istenbe helyezett bizalmát, melynek üdvös életnedvét még a magyarkának óriási tüze sem tudott kiszárítani; s midőn a népek, mint a pusztai vadak ólálkodtak körülötte, hogy megfosszák legintimebb kenyerétől is, Izrael mégsem tudott szülőhi, fiszinek üdvös nedvét nemcsak hogy meg nem vonta ellenszétől, de még oda is nyújtotta táplálékul: keserves szívéből, s szellemi erejét mindenkor azon telpalatnyi fölé felvirágoztatására fordította, hol lehaphatta fejét, bár tudta jól, hogy azt élvezni egyedül ellenszége fogja. Tanúljunk Izraeltől, őseinktől rendíthetetlen hitet s állandó emberszeretetet. — Midőn Isten - úgy beszéli el a mitosz - a tűző pusztulást elhatározta, megparancsolta Noénak, hogy fából ütessen, melyekből vagy bárkát fog építeni hogy azon megmenekülhessen; valahány fának az ütetéséhez fogott, mindannyiszor eljöttek hozzá Noétzei s tudakolták tőle a fák célját, s midőn azt Noé elmondta, gúnyolódva távoztak tőle; Noé csak tovább is ápolta fáit, míg végre kivágta azokat s bízva az isteni kijelentésben, nem ügyelve az emberek gúnyolódásaira, felépítette bárkáját, s midőn menteve tudta magát a pusztulástól fellangzott istendicsőítő énekét, mely tükrözte a pusztulók vészkiáltásait. Ültessük mi is az emberszeretet fáit s ápolgyuk azokat a tankadatlan hit forrásának életnedvével, ne hagyjuk abba a munkát, ha folytan hallyuk is a gúnyolódók csábító beszédét; elmúlnak azok, mi pedig a boldogság bárkáján evezve fogjuk dicsőíteni Istenünk nevét örökkön örökké. Amen.

Szegeden 1891. XI. 7.

Ugyanezt 1921 XI/5

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Ven 13/1497